

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ФАКУЛЬТЕТ № 3
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

Галузь знань 08 Право
Спеціальність 081 Право
Освітній рівень перший (бакалаврський)
Освітньо-професійна програма Право (поліцейські)
Шифр за ОПП: ОК 10

Мова навчання: українська

Кропивницький – 2024

Розробник:

ТУРЕНКО Олег, професор кафедри
загальноправових дисциплін
факультету №3 ДонДУВС д.філос.н., професор

РИБАЛКІН Андрій, доцент кафедри
загальноправових дисциплін факультету №3
ДонДУВС к.юр.н., доцент

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри
загальноправових дисциплін факультету № 3 ДонДУВС.
Протокол № 1 від «29» серпня 2024 року

Т.в.о. завідувача кафедри

Володимир СУПРУН

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми
Право (Поліцейські)

Гарант ОПП
«27» серпня 2024 року

Ольга КОВАЛЬОВА

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача

1. ВСТУП

1.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Статус навчальної дисципліни:	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Рік підготовки:	1-й	
Семестр:	1-й, 2-й	
Кількість кредитів ЄКТС / годин	6 / 180	
Модулів:	1	
Змістових модулів:	1	
Лекції:	44 годин	
Семінарські:	46 годин	
Практичні:		
Самостійна робота:	90 годин	
Індивідуальні завдання (курсова робота):	Курсова робота	
Підсумковий семестровий контроль:	Залік, екзамен	
Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:	1:1	

1.2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: Мета викладання навчальної дисципліни «Теорія держави та права»:

а) науково-юридична:

– підготовка фахівців з високим рівнем правосвідомості та правової культури, які володітимуть необхідними знаннями і практичними навичками для вирішення конкретних питань з юриспруденції; здібних самостійно і грамотно орієнтуватись у сучасних правових відносинах, приймати виважені та обґрунтовані рішення в рамках своєї професійної компетенції.

б) загальноосвітня:

– засвоєння здобувачами вищої освіти основних теоретичних фундаментальних понять і категорій, розуміння сутності таких явищ як держава і право, їхньої ролі у суспільному житті, закономірностей побудови правової держави, формування високого рівня правової свідомості та почуття поваги до права.

в) виховна:

– формування правового мислення, законослухняної поведінки, вміння досліджувати та розуміти сутність державно-правових явищ та процесів.

Завдання: вивчення досвіду розбудови державності та законотворчості; розкриття закономірностей обґрунтування різноманітних концептів права та держави; визначення основоположних політико-правових категорій та понять курсу. Формування здатності зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства.

1.3. Передумови для вивчення навчальної дисципліни.

Навчальна дисципліна є вихідною. Компетентності, сформовані під час її вивчення, в подальшому будуть використовуватися під час опанування таких навчальних дисциплін: «Історія держави і права зарубіжних країн», «Конституційне право», «Філософія права», «Судові та правоохоронні органи України».

2. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ

	ПРН 1	ПРН 5	ПРН 6	ПРН 7	ПРН 18	ПРН 19	ПРН 20
ЗК.1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу	+	+	+	+			+
ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях	+	+	+		+	+	
ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності	+			+	+	+	+
ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні			+	+		+	
ЗК 13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань			+	+		+	

Тема № 1. Теорія держави і права як наука та навчальна дисципліна	8	2	2	-	4
Тема № 2. Походження держави. Держава. Типологія держав.	8	2	2	-	4
Тема № 3. Демократична, правова, соціальна держава	8	2	2	-	4
Тема № 4. Форма держави	8	2	2	-	4
Тема № 5. Механізм та функції держави	8	2	2	-	4
Тема № 6. Влада. Державна влада. Теорія поділу влади.	12	2	4	-	6
Тема № 7. Громадянське суспільство.	8	2	2	-	4
Тема № 8. Поняття права.	8	2	2	-	4
Тема № 9. Норма права.	8	2	2	-	4
Тема № 10. Джерела права.	8	2	2		4
Тема № 11. Система права та система законодавства.	8	2	2		4
Тема № 12. Правотворчість.	8	2	2		4
Тема № 13. Правові відносини.	8	2	2		4
Тема № 14. Тлумачення норм права.	8	2	2		4
Тема № 15. Правовий статус людини і громадянина.	8	2	2		4
Тема № 16. Правова поведінка та правопорушення.	8	2	2		4
Тема № 17. Юридична відповідальність.	8	2	2		4
Тема № 18. Реалізація норм права.	8	2	2		4

Тема № 19. Правосвідомість і правова культура.	8	2	2		4
Тема № 20. Законність, правопорядок і дисципліна.	8	2	2		4
Тема № 21. Юридичний процес.	8	2	2		4
Тема № 22. Правова система суспільства.	8	2	2		4
Усього годин	180	44	46	-	90

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1

ТЕМА № 1. Теорія держави та права як наука та навчальна дисципліна.

Предмет теорії держави та права як гуманітарної науки та навчальної дисципліни. Місце теорії держави та права в системі гуманітарних наук та навчальних дисциплін. Теорія держави та права в системі інших юридичних наук та навчальних дисциплін. Зв'язок теорії держави і права та юридичної практики. Методологія теорії держави та права. Прийоми та засоби дослідження у пізнанні державно-правових явищ. Логічні прийоми загальнотеоретичного пізнання держави і права (аналіз, синтез, індукція, дедукція тощо). Функції теорії держави та права. Методологічна, гносеологічна, евристична, онтологічна, прогностична, ідеологічна, політична та інші функції теорії держави і права. Напрямки розвитку науки теорія держави і права.

ТЕМА № 2. Походження держави. Держава. Типологія держав.

Організація влади у первісному суспільстві. Особливості внутрішньої структури первісного суспільства. Специфіка виникнення європейських держав. Особливості виникнення східних держав. Відмінність влади первісного суспільства від публічної влади в державі. Наукові концепції (теорії) виникнення держави. Патріархальна, теологічна, договірна, насилля, психологічна, органічна, історико-матеріалістична тощо. Нетрадиційні теорії походження держави. Іригаційна, криміногенна, космологічна тощо. Загальні тенденції та закономірності виникнення держав. Виникнення права. Відмінність права від соціальних норм первісного ладу. Поняття держави та її основні ознаки. Внутрішня і зовнішня сторони суверенітету як ознаки держави. Національний суверенітет і право націй на самовизначення. Основні теорії розвитку держави. Елітарна, технократична, плюралістичної демократії, конвергенції та ін. Типологія держав. Цивілізаційний та формаційний підходи до типології держави. Особливості держав у межах одного типу. Характеристика особливостей держав рабовласницького, феодального, буржуазного соціалістичного та постсоціалістичного суспільства. Сутність держави та її еволюція у процесі історичного розвитку та функціонування. Держава соціально-демократичної орієнтації.

ТЕМА № 3. Демократична, правова, соціальна держава.

8

Поняття та основні ознаки правової держави. Принцип розподілу державної влади на виконавчу, законодавчу і судову. Демократична держава. Демократизація громадського і державного життя. Поняття і роль опозиції в парламенті і громадянському суспільстві. Правова держава. Принцип верховенства права і відповідності йому закону. Взаємна відповідальність держави і людини. Соціальна держава. Державна політика соціальної безпеки. Державна влада і забезпечення соціальної злагоди у суспільстві.

ТЕМА № 4. Форма держави.

Поняття форми держави. Її структура та основні риси. Форми державного устрою. Унітарна держава, її основні ознаки. Автономія в унітарній державі. Особливості України як унітарної держави. Федеративна держава, принципи її утворення та правова основа. Взаємовідношення між федеральними органами державної влади і органами влади суб'єктів федерації. Види федерацій. Конфедерація: поняття та ознаки. Історична доля конфедерації. Співдружність держав (регіональні, економічні, політичні, військові та інші союзи, асоціації, об'єднання тощо), їх відміна від унітарної та федеративної держави. Форма правління. Особливості класифікації форм державного правління. Види монархічних форм правління. Сучасні види монархії. Особливості абсолютних та обмежених монархій. Види республіканських форм правління (управління) (парламентська, президентська, змішана республіка), критерії їх розрізнення. Форма правління в Україні. Державний (політичний) режим: поняття, види. Демократичний політичний режим: поняття, різновиди, основні ознаки. Сутність народовладдя. Основні форми та інститути демократії. Антидемократичний режим: поняття, основні ознаки, різновиди. Тоталітарна та авторитарна форми державного політичного режиму.

ТЕМА № 5. Механізм та функції держави.

Поняття механізму держави. Державні органи, установи, підприємства і організації, їх місце і роль у механізмі держави. Державна служба. Посадові особи: поняття, класифікація. Поняття та класифікація функцій держави. Правові форми здійснення державою своїх функцій. Правотворча, правозастосовна, судова, контрольно-наглядова та установча правові форми діяльності держави.

ТЕМА № 6. Влада. Державна влада. Теорія поділу влади.

Поняття влади. Види влади у суспільстві. Публічна влада. Корпоративна влада. Влада засобів масової інформації. Політична влада. Поняття державної влади. Ознаки державної влади. Співвідношення державної влади і держави.

Теорія поділу влади (поділу влад). Реалізація теорії поділу влади в сучасних державах. Поняття системи «стримувань і противаг». Основні цілі системи «стримувань і противаг».

ТЕМА № 7. Громадянське суспільство.

Поняття громадянського суспільства та його основні ознаки. Умови формування громадянського суспільства. Сутність громадянського суспільства як фундаменту формування правової державності. Взаємодія громадянського суспільства і держави. Поняття, структура та сутність політичної системи. Місце держави в політичній системі суспільства. Державна влада, політичні партії,

ТЕМА № 8. Поняття права.

Об'єктивне (позитивне) право та його ознаки. Цінність права. Нормативність, системність, формальна визначеність, вольовий характер, загальна обов'язковість, гарантованість державою. Об'єктивне та суб'єктивне право. Природне та позитивне право. Соціальна справедливість, свобода та їх міра як сутність права. Соціальне призначення та функції права. Загально-соціальні (виховна, інформаційна, орієнтаційна, оцінювальна) та спеціально-соціальні (юридичні) функції права (регулятивні – статична та динамічна, охоронна). Право, політика, економіка. Взаємовплив права і економіки. Правові форми економічних відносин. Роль права у стимулюванні розвитку нових економічних відносин. Взаємовплив права і політики. Право як основа та форма (засіб) здійснення політики держави. Роль політики у визначенні змісту і напрямків правового регулювання. Право та демократія. Правове регулювання форм та інститутів демократії. Роль права у розвитку демократії як засобу здійснення народовладдя. Принципи в праві: поняття та класифікація. Загальноправові та міжгалузеві принципи. Принципи верховенства права в суспільстві і державі. Право та закон, їх співвідношення. Втілення загальнолюдських цінностей в загальноправових принципах права. Роль принципів права у правотворчості, та правозастосуванні. Спадкоємство в праві.

ТЕМА № 9. Норма права.

Поняття норми права та її основні ознаки. Загальний характер та формальна визначеність норми права, загальна обов'язковість, примусовість, невизначеність адресату. Види норм права. Регулятивні і правоохоронні норми права. Дозволяючи (уповноважуючи), зобов'язуючи, забороняючи норми права. Матеріальні й процесуальні норми права: їх взаємозв'язок і відмінність. Класифікація норм права за рівнем їх нормативності: норми-цілі, норми-дефініції, норми-принципи та ін. Колізійні норми. Значення класифікації норм права для їх ефективної реалізації. Структура норми права. Гіпотеза, диспозиція, санкція (прості, складні, абсолютно та відносно визначені). Структура регулятивних та правоохоронних норм права. Способи викладу правових норм у статтях нормативно-правових актів (пряма, посилкова і бланкетна, казуїстична, абстрактна). Співвідношення норми права та статті нормативно-правового акту.

ТЕМА № 10. Джерела права.

Поняття форми (джерела) права та її значення в правовому регулюванні суспільних відносин. Основні історичні форми права: поняття, види. Правовий (судовий, адміністративний) прецедент. Прецеденти Європейського Суду з прав людини та його місце в правовій системі України. Правовий звичай: основні ознаки та особливості. Нормативно-правові договори: міжнародні, типові, а також інші (господарські, страхування тощо). Правова доктрина (положення юридичної науки, наукові коментарі до текстів законодавства тощо). Поняття правового (юридичного) акту. Види правових актів. Нормативно-правовий акт: поняття та ознаки. Закон як акт вищої юридичної сили. Класифікація законів в Україні. Конституція держави – основа правової системи суспільства. Закон у вузькому та поширеному сенсах. Співвідношення права та верховенства закону. Система підзаконних нормативно-правових актів. Нормативно-правові акти глави (президента) держави. Правові акти уряду (Кабінету Міністрів України). Юридичні

акти міністерств та центральних відомств, їх види та юридична природа.¹⁰ Нормативно-правові акти місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Локальні нормативні акти (підприємств, установ, організацій). Акти Конституційного Суду України, їх юридична природа. Рішення Європейського суду з прав людини. Чинність нормативно-правових актів: у часі (вступ в силу та припинення дії нормативно-правового акту), пряма, зворотня і переживаюча; у просторі (територіальний та між територіальний принципи); чинність нормативно-правових актів за колом осіб.

ТЕМА № 11. Система права та система законодавства.

Поняття і структура правової системи. Система права та правова система, їх співвідношення. Поняття, основні ознаки і структура системи права. Галузь права. Загальна характеристика галузей права в Україні. Інститут права (суміжні інститути права). Предмет і метод правового регулювання як підстави розподілу норм права по галузях. Публічне та приватне право. Матеріальне і процесуальне право. Правовий режим: поняття та види. Правовий режим воєнного стану: порядок введення, припинення та скасування. Органи влади в умовах воєнного стану. Система законодавства: поняття, основні риси та структура. Співвідношення системи права та системи законодавства. Міжнародне право та його пріоритет над національним правом (законодавством) згідно з Конституцією України. Систематизація нормативно-правових актів (законодавства): поняття, принципи, форми. Кодифікація, інкорпорація та облік законодавства. Звід законів, систематичне зібрання законодавства тощо. Кодифікація законодавства в Україні, її головні напрямки та форми.

ТЕМА № 12. Правотворчість.

Поняття і основні ознаки правотворчості (організаційно-методичний аспект, інтелектуальна та волява сторони, фінансове та матеріальне-технічне забезпечення). Принципи правотворчої діяльності в Україні. Правотворча діяльність. Планування правотворчої діяльності. Підготовка проекту нормативно правового акту. Техніка нормопроєктування. Структура нормативно-правового акта. Вимоги до змісту нормативно-правового акта. Мова та стиль нормативно-правового акта. Розгляд та прийняття (видання) проекту нормативно-правового акта. Доведення нормативно-правового акта до відома населення та набуття ним чинності. Державна реєстрація підзаконних нормативно-правових актів. Облік нормативно-правових актів. Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів. Дія нормативно-правового акта. Дія нормативно-правового акта у часі. Пряма дія нормативно-правового акта у часі. Зворотня дія нормативно-правового акта у часі. Припинення дії нормативно-правового акта або окремого його структурного елемента. Втрата чинності нормативно-правовим актом або окремим його структурним елементом. Скасування підзаконного нормативно-правового акта або окремого його структурного елемента. Дія нормативно-правового акта в просторі. Дія нормативно-правового акта за колом суб'єктів.

ТЕМА № 13. Правові відносини.

Поняття та основні ознаки правових відносин. Правові відносини як форма існування й реалізації прав та обов'язків. Норми права та правові відносини. Склад (структура) правових відносин. Матеріальні та юридичні аспекти змісту правовідносин. Основні елементи складу правовідносин: суб'єкти, зміст

(юридичний, фактичний), об'єкти, юридичні факти. Суб'єктивне право: поняття¹¹, ознаки. Правомочність як структурний елемент (вид) суб'єктивного права. Юридичний обов'язок: поняття, ознаки, види. Повноваження. Юридична відповідальність. Суб'єкти правовідносин. Правосуб'єктність фізичних осіб. Правоздатність. Дієздатність. Деліктоздатність. Правосуб'єктність юридичних осіб. Публічні (некомерційні) і приватні (комерційні) юридичні особи. Поняття та ознаки юридичної особи. Об'єднання та соціальні спільності як суб'єкти правових відносин. Держава як суб'єкт правових відносин (адміністративних, цивільних, міжнародних та ін.). Об'єкти правових відносин: поняття та ознаки. Види об'єктів правових відносин: їх поняття та види згідно законодавства України. Особливості правового режиму окремих об'єктів правових відносин (земля, корисні копалини, радіаційні речовини тощо). Юридичні факти: поняття та ознаки. Класифікація юридичних фактів. Види юридичних фактів за правовими наслідками: правостворюючі, правозмінюючі, правоприпиняючі. Види юридичних фактів за вольовою ознакою: юридичні дії, події, стани. Поняття та види правових презумпцій.

ТЕМА № 14. Тлумачення норм права.

Поняття тлумачення норм права, його основні риси. З'ясування та роз'яснення змісту юридичних норм (їх окремих елементів). Класифікація тлумачення норм права. Види тлумачення юридичних норм за суб'єктом. Офіційне тлумачення юридичних норм та його види (легальне, автентичне). Юридична природа (наслідків) офіційного тлумачення правових норм, його обов'язковість в правозастосуванні. Неофіційне тлумачення норм права, його основні риси та види. Доктринальне тлумачення правових норм та його значення для правозастосування (науково-практичні коментарі, дослідження права: дисертації, статті, монографії тощо). Професійне та побутове тлумачення норм права. Види тлумачення норм права за обсягом: буквальне, поширювальне (розширене) та обмежувальне тлумачення. Їхнє значення для правильного, обґрунтованого та законного прийняття юридичного рішення (акту). Нормативне та казуальне тлумачення правових норм (за результатом). Засоби тлумачення норм права, поняття та основні риси. Граматичне (філологічне, семантичне, лінгвістичне) тлумачення норм права. Логічне, історичне, телеологічне та наукове тлумачення правових норм. Акти тлумачення права (інтерпретаційні), їх види та юридичні властивості.

ТЕМА № 15. Правовий статус людини і громадянина.

Поняття: людина, особистість, індивід, громадянин. Права людини. Свободи людини. Основні етапи історичного розвитку прав і свобод людини. Система гарантій прав і свобод людини. Юридичні гарантії. Юридичні обов'язки. Поняття правового статусу громадянина. Структура правового статусу громадянина. Правосуб'єктність як елемент правового статусу громадянина. Права і обов'язки як елемент правового статусу громадянина. Свободи як елемент правового статусу громадянина. Законні інтереси як елемент правового статусу громадянина. Юридична відповідальність як елемент правового статусу громадянина. Поняття прав людини. Ознаки прав людини. Види прав людини. Покоління прав людини. Прецеденти Європейського суду з прав людини і їх застосування в Україні. Гендерна рівність. Права дитини. Права і свободи людини за Конституцією України. Роль правоохоронних органів у забезпеченні прав і свобод людини і громадянина. Права і свободи громадян в умовах воєнного стану.

ТЕМА № 16. Правова поведінка та правопорушення.

Поняття та ознаки правомірної поведінки. Співвідношення права та поведінки (вчинку, діяльності). Воля, свідомість, інтелектуальні якості особи та правомірна поведінка. Особливості структури (складу) правомірної поведінки. Об'єктивна та суб'єктивна сторони правомірної поведінки. Мотивація правомірної поведінки. Типи правомірної поведінки. Позитивна відповідальність. Маргінальна та конформістська поведінка, умови та причини їх існування у сучасному суспільстві. Визначення та ознаки правопорушення. Склад правопорушення. Суб'єкт правопорушення та його особливості у різних галузях (інститутах) права. Об'єктивна сторона правопорушення, її ознаки. Причинний зв'язок між правопорушенням та його наслідками. Суб'єктивна сторона правопорушення: вина, її форми - навмисність та необережність. Правомірне заподіяння шкоди. Причини та природа правопорушень. Причини злочинності, її основні форми. Методи та форми боротьби зі злочинністю в Україні. Антикорупційне законодавство. Протидія корупції. Корупція як негативне соціально-правове явище. Транснаціональна корупція.

ТЕМА № 17. Юридична відповідальність.

Поняття та ознаки юридичної відповідальності. (Нормативні та фактичні підстави, правозастосовний акт). Види, функції та принципи юридичної відповідальності за законодавством України. Виключення, обмеження та звільнення від юридичної відповідальності. Юридична відповідальність та права людини. Презумпція невинуватості як гарантія прав людини та громадянина.

ТЕМА № 18. Реалізація права.

Поняття та основні ознаки реалізації права. Форми безпосередньої реалізації права: використання, виконання, дотримання. Застосування юридичних норм як правова форма діяльності держави: поняття, ознаки. Застосування права як виду індивідуального (піднормативного) регулювання. Підстави застосування юридичних норм. Правозастосовний процес та його основні стадії. Правова оцінка та кваліфікація фактичних обставин. Основні вимоги правильного застосування норм права. Достовірність та точність норми права, що застосовується. Акт застосування права: поняття і ознаки. Види актів застосування права за юридичними наслідками, за формою зовнішнього прояву (письмовий, усний, конклюдентний). Відмінність актів застосування права від нормативно-правових актів. Правозастосовна техніка. Особливості та основні вимоги до правозастосовної техніки. Юридична термінологія та принципи її використання в правозастосовній діяльності. Прогалини у праві. Аналогія закону, аналогія права та субсидіарне застосування. Шляхи подолання та усунення прогалин у праві.

ТЕМА № 19. Правова свідомість і правова культура.

Поняття та основні риси правової свідомості. Структура правової свідомості та її елементи. Функції правосвідомості. Види правової свідомості: теоретична, професійна, побутова. Вплив правосвідомості на законотворчу та правозастосовальну діяльність. Деформація правосвідомості (правовий нігілізм, правовий ідеалізм). Витоки та причини правового нігілізму. Напрямки, засоби та форми його подолання в Україні. Правова культура: її сутність та основні риси. Роль правової культури у формуванні громадянського суспільства та правової

держави. Правова культура у законодавчій та правозастосовчій діяльності. Правова¹³ культура посадової особи та громадянина. Співвідношення правової та політичної культури. Професійна правова культура: особливості та основні вимоги. Поняття правового виховання та його механізми.

ТЕМА № 20. Законність, правопорядок і дисципліна.

Поняття та соціальна сутність законності. Законність як принцип життя громадянського суспільства. Режим законності у правовій державі. Основні принципи та вимоги законності. Законність та дисципліна. Поняття гарантій законності. Система гарантій законності. Соціальні та ідеологічні гарантії законності. Юридичні гарантії законності: поняття та їх класифікація. Конституційне забезпечення законності. Гарантії законності в умовах воєнного стану. Поняття та значення правопорядку в демократичній державі. Суспільний та правовий порядок: загальне та особливе. Співвідношення правопорядку з законністю та демократією. Основні напрямки із забезпечення законності і правопорядку в Україні. Шляхи та заходи зміцнення законності та правопорядку. Теорія законності та юридична практика.

ТЕМА № 21. Юридичний процес.

Генетичні та логічні витoki теорії юридичного процесу як комплексної системи. Конституційні основи співвідношення традиційних (кримінальний, цивільний, адміністративний) та нетрадиційних (установчий, правотворчий, правозастосовчий, судовий, контрольний тощо) юридичних процесів в правовій системі України. Процесуальна форма як специфічна юридична конструкція. Процесуальні впровадження та їх склад. Поняття та основні різновиди стадій юридичного процесу. Процесуальний режим, його основні структурні елементи. Принципи юридичного процесу, основні засоби їх реалізації. Процесуальне право в системі права України. Норми процесуального права, їх особливості та структура. Процесуальні документи; система, структура та функції. Процесуальні правовідносини: склад та їх співвідношення з матеріальними.

ТЕМА № 22. Правова система суспільства.

Система романо-германського права та її структура. Приватне і публічне право. Особливості норм романо-германського права. Система форм (джерел) права у країнах романо-германської правової сім'ї. Закон в системі джерел континентального права. Роль судової практики у країнах романо-германської правової сім'ї. Правова доктрина. Загальні принципи права. Звичай: його роль та взаємодія з іншими джерелами права. Особливий характер соціалістичного права. Англосаксонська (англо-американська) сім'я правових систем. Система форм (джерел) англійського права. Судовий прецедент, його ознаки і співвідношення з іншими формами права. Структура судового прецеденту. Ratio decidendi (підстава для вирішення). Obiter dictum (висловлення). Делеговане законодавство. Правовий звичай. Правова доктрина. Юридична термінологія англійського права. Розвиток і функціонування права США. Роль Верховного Суду США в американській правовій системі. Загальні та особливі риси англійської та американської правових систем. Загальна характеристика інших країн англо-американської правової сім'ї. Загальна характеристика релігійних правових систем. Мусульманська правова система. Особливості виникнення та розвитку мусульманського права. Шаріат. Сунітські та шіїтські школи мусульманського права. Особливості норм

мусульманського права. Система форм (джерел) мусульманського права. Коран,¹⁴ сунна, іджма, кийяс. Релігійно-правова доктрина. Судове право і закон. Структура мусульманського права. Тенденції розвитку мусульманського права у сучасних правових системах. Індуське право. Юдейське право. Змішані правові системи. Вплив процесів колонізації на формування національних правових систем. Процеси глобалізації, їх вплив на розвиток правових систем сучасності. Напрямки і засоби зближення та взаємовпливу правових систем.

5. ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

5.1. Методи навчання

Під час проведення навчальних занять можуть застосовуватися такі методи:

- словесні методи навчання;
- наочні методи навчання;
- практичні методи навчання;
- проблемно-пошукові методи навчання;
- активні методи навчання: кейс-метод, метод мозкового штурму, робота в малих групах тощо.

5.2. Порядок оцінювання результатів навчання

Оцінювання роботи здобувачів/здобувачок вищої освіти здійснюється відповідно до загальноуніверситетської системи оцінювання знань.

Система передбачає:

для денної форми здобуття освіти

	Поточний контроль			Підсумковий контроль
	Семінарські заняття	Самостійна робота	Модульна контрольна робота	Залік/екзамен
	30	10	20	40
Всього за навчальну дисципліну	100			

Для переведу оцінок у бали необхідно користуватися формулою:

$$K = \frac{\text{сума одержаних оцінок (балів)}}{\text{округлити } (0,6 * \text{кількість групових занять}) * 5} * 30 =$$

Модульна контрольна робота

- 19-20 балів – «5» відмінно;
- 15-18 балів – «4» добре;
- 10-14 балів – «3» задовільно;
- 0-9 балів – «0» незадовільно.

При оцінюванні заліку/екзамену на денній формі навчання застосовуються такі критерії:

- **36-40 балів** – здобувач/здобувачка вищої освіти вільно володіє навчальним матеріалом, надав/надала повну, вичерпну відповідь на поставлене запитання, з посиланням на чинні нормативно-правові акти (або правильно відповів/відповіла на 90-100% тестових завдань). Максимальна кількість балів може бути знижена, якщо під час відповіді здобувач/здобувачка вищої освіти не зробив/зробила посилання на чинні нормативно-правові акти чи допустив/допустила незначні помилки.

- **28-35 балів** – здобувач/здобувачка вищої освіти володіє достатнім обсягом навчального матеріалу, надав/надала відповідь на питання але допустив/допустила помилки, що впливають на загальний висновок (або правильно відповів/відповіла на 70-89% тестових завдань);

- **20-27 балів** – здобувач/здобувачка вищої освіти володіє навчальним матеріалом поверхово і фрагментарно на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу чи допускає значні помилки, які приводять до викривлення інформації (або правильно відповів/відповіла на 50-69% тестових завдань);

- **0-19 балів** – здобувач/здобувачка вищої освіти не може виконати завдання, не володіє навчальним матеріалом, відмовляється відповідати на запитання або робить принципові помилки, які викривлюють усе рішення (або правильно відповів/відповіла менше ніж на 50% тестових завдань).

Для визначення ступеня засвоєння навчального матеріалу та подальшого його оцінювання на семінарському занятті слід врахувати певні рівні знань:

1. Теоретична відповідь

– оцінка «5» високий рівень – здобувач/здобувачка вищої освіти вільно володіє навчальним матеріалом, опрацювавши основну та додаткову літературу, аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань у самостійній роботі;

– оцінка «4» добрий рівень – здобувач/здобувачка вищої освіти володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний/здатна його аналізувати, але не має достатніх знань для формулювання висновків, поєднання теоретичних знань із практичними прикладами;

– оцінка «3» задовільний рівень – здобувач/здобувачка вищої освіти володіє навчальним матеріалом поверхово і фрагментарно на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу;

– оцінка «0» незадовільний рівень – здобувач/здобувачка вищої освіти не володіє навчальним матеріалом, відмовляється відповідати на запитання.

2. Тест: правильне вирішення тесту оцінюється в 1 бал.

3. Задача: вважається вирішеною і оцінюється:

– оцінка «5» високий рівень – здобувач/здобувачка вищої освіти повністю правильно вирішив/вирішила задачу, надав/надала відповіді на всі поставлені в умовах питання, з посиланням на чинні нормативно-правові акти;

– оцінка «4» добрий рівень – здобувач/здобувачка вищої освіти повністю правильно вирішив/вирішила задачу, надав/надала відповіді на всі поставлені в

умовах питання, але не зробив посиланням на чинні нормативно-правові акти чи допустив незначні помилки;¹⁶

– оцінка «3» задовільний рівень – здобувач/здобувачка вищої освіти надав/надала відповіді не на всі поставлені в умовах питання, чи не зробив посиланням на чинні нормативно-правові акти, чи допустив значні помилки;

– оцінка «0» незадовільний рівень – здобувач/здобувачка вищої освіти не правильно вирішив/вирішила задачу.

4. Реферативне повідомлення – оцінюється в 5

балів: 1 бал – належне оформлення реферативного повідомлення;

1 бал – глибока проробка теми (наявність достатньої кількості літературних джерел, наявність ґрунтовних висновків);

1 бал – теоретична обґрунтованість теми, визначення її актуальності, мети, завдань, чітко розроблений науковий апарат;

2 бали – грамотна і аргументована презентація реферату.

Кожну оцінку викладач/викладачка має аргументовано мотивувати.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Пояснення
90-100	Відмінно	A	Кредит зараховано. Контрольні заходи виконані лише з незначною кількістю помилок.
82–89	Добре	B	Кредит зараховано. Контрольні заходи виконані вище середнього рівня з кількома помилками.
75–81		C	Кредит зараховано. Контрольні заходи виконані вірно з певною кількістю суттєвих помилок.
67–74	Задовільно	D	Кредит зараховано. Контрольні заходи виконані непогано, але зі значною кількістю недоліків.
60–66		E	Кредит зараховано. Виконання контрольних заходів задовольняє мінімальним критеріям.
35–59	Незадовільно	FX	Кредит не зараховано. Здобувачу та здобувачці вищої освіти надається можливість скласти оговорені контрольні заходи для поліпшення підсумкової оцінки
1-34		F	Кредит не зараховано. Здобувач та здобувачка вищої освіти повинні повторно освоювати навчальний матеріал дисципліни (модуля).

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про проголошення незалежності України : Постанова Верховної Ради України; Акт від 24.08.1991 р. № 1427-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>.
3. Декларація про державний суверенітет України : Декларація від 16.07.1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.
6. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
7. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.
8. Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади : Указ Президента України від 03.10.1992 р. № 493/92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493/92#Text>.
9. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
10. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України; Статут від 15.03.2018 р. № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>.
11. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>.
12. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.
13. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
14. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 24.02.2014 р. № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.
15. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>.
16. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>.
17. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.
18. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.
19. Про національні меншини (спільноти) України : Закон України від 13.12.2022 р. № 2827-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>.
20. Про національну безпеку : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

21. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII.
URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

22. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>.

23. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2011 р. № 2402-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.

24. Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.

25. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF#Text>.

26. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності : Указ Президента України від 10.06.1997 р. № 503/97.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503/97#Text>.

27. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

28. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>.

29. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>.

30. Про приєднання України до Статуту Ради Європи : Закон України від 31.10.1995 р. № 398/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

31. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.

32. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів №№ 2,4,7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

33. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 р. № 987-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>.

34. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 Р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

35. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр>.

36. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>.

37. Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 р. № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>.

38. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Основна література:

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва. Київ : 7БЦ, 2022. 472 с.
2. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.
3. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г., Тицька Я. О., Атаманова Н. В., Арабаджи Н. Б. Теорія держави і права : навчальний посібник. Одеса : Міжнародний гуманітарний ун-т, 2021. 193 с.
4. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
5. Бурдін М. Ю., Логвиненко І. А., Лазарєв В. В. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.

Додаткова література:

1. Алексєєв В. М., Липовська Н. А. Взаємовідносини держави та суспільства : навч. посіб. Дніпро : ГРАНІ, 2019. 172 с.
2. Атаманова Н. Проблемні питання застосування норм права. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 2. С. 164–169.
3. Бандура С. І. Соціальна держава як результат ефективної соціальної політики. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 12. С. 92–95.
4. Барабаш О. О. Правосвідомість, правопорядок та законність як чинники правомірної поведінки. Форум права. 2018. № 3. С. 6-12.
5. Бичков І. Г. Щодо місця Конституційного Суду України в механізмі стримувань і противаг. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 224–229.
6. Білоус О. Тлумачення норм права: поняття та сутність. National law journal: theory and practice. 2020. № 5. С. 46–53.
7. Бліхар М. Сутність юридичної відповідальності в правовій доктрині України. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. 2020. Т. 7. № 4. С. 161-168.
8. Богів Я. С. До питання про сутність суверенітету: теоретико-правовий аспект. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2018. № 2(18). С. 1-16.
9. Боняк В. О. Поняття «норма права» в сучасній правничій науці. Право і суспільство. 2018. № 3. Ч. 1. С. 15–18.
10. Борисюк І. Еволюція міжнародного нормативного механізму захисту прав дитини. Знання європейського права. 2021. № 2. С. 7–12.
11. Бражник В. О., Сидоренко Д. А. До питання обмеження прав і свобод людини в умовах дії спеціального правового режиму. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2018. № 9(3). С. 10–14.
12. Вакарюк Л. В. Поняття та сутність правового режим. Публічне право. 2018. № 1(29). С. 223-229.
13. Васильченко О. П., Матат А. В. Конституційні права людини : зміст, функції та рамки обмеження. Права людини в Україні та у зарубіжних країнах : проблеми теорії та нормативно-правової регламентації : колективна монографія / Національний університет "Одеська юридична академія". Львів; Торунь : Ліга-Прес, 2020. С. 45–66.
14. Вовк П. Правова держава : вітчизняні наукові підходи до змісту

15. Волкова І. Види юридичних фактів-станів. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 1. С. 114-118.

16. Галас В. І., Попович Т. П. Елементний склад форми держави : теоретико-правовий аналіз. *Регіональні студії*. 2017. Вип. 10. С. 13-17.

17. Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу : навчальний посібник. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2019. 279 с.

18. Дзьобань О. П., Жданенко С. Б. Права людини і національна безпека: філософсько-правові аспекти взаємозв'язку. *Інформація і право*. 2020. № 2(33). С. 9–22.

19. Загребельна Н. Юридична відповідальність з позиції справедливості та дієвості: сучасні реалії та поняття. *Political and Legal Studies*. 2022. Vol. 1. Issue 4. С. 63-73.

20. Загуменна Ю. О., Лазарєв В. В., Сидоренко А. Ю. Відомча нормотворчість в Україні : досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт, 2021. 228 с.

21. Заставська Л. П., Терещенко Л. О. Проблематика об'єкта правовідносин у системі правових категорій. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. Т. 1. № 85. С. 31-37.

22. Зелена І. Поняття інституту юридичної відповідальності у приватному праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 176-181.

23. Кельман М. С., Стратонов В. М. Загальна теорія права : підручник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 742 с.

24. Кельман Л. М. До питання про співвідношення понять правозастосовної діяльності та реалізації права : теоретико-правовий аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2017. № 4. С. 31-41.

25. Колот А. М., Герасименко О. О. Соціальна держава : генезис і перспективи розвитку. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2017. № 1. С. 8–36.

26. Кононенко В. В., Лапшин С. А. Громадянське суспільство та держава : співвідношення в публічному управлінні. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2020. № 8. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/3.pdf.

27. Котик Г. В. Поняття та види систематизації законодавства. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. Вип. 32. С. 14-18.

28. Кравцова З. С. Співвідношення понять «механізм держави» та «механізм здійснення державної влади» : конституційно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 91-94.

29. Кравчук С. Й. Основи теорії держави і права : навч. посібник. Київ : Видавничий дім "Кондор", 2018. 192 с.

30. Кучук А. М., Пекарчук А. В. Система права : необхідність зміни парадигми. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 84–89.

31. Лазарєв В. В. Концепції розуміння сутності категорії «зловживання правом». *Право і безпека*. 2023. № 1(88). С. 179–189. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.16>.

32. Лазарєв В. В. Тлумачення юридичної термінології Конституційним Судом України. *Право і безпека*. 2020. № 79(4). С. 116–121.

33. Лепех Ю. Питання про співвідношення понять «правотворчість» та

«нормотворчість». Вісник Національного університету «Львівська політехніка»²¹
Серія : Юридичні науки. 2016. № 855. С. 225–231.

34. Лісовська Ю. П., Лісовський П. М., Подоляка С. А. Правова держава : історія, теорія, методологія : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 348 с.

35. Макаренко Л. П. Співвідношення понять «джерело прав» та «форма права» : теоретико-понятійний аспект. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. № 6. Т. 1. С. 28–30.

36. Марущак О. А. Функції держави: визначення поняття. Держава та регіони. Серія: Право. 2019. № 3(65). С. 17-21.

37. Москальчук Ю. Г. Система стримувань і противаг як ефективний засіб досягнення взаємодії у роботі органів законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2020. Вип. 16. С. 19–23.

38. Новікова М. В. Загальнотеоретичні підходи до визначення поняття «джерела права». Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 2(111). С. 71-75.

39. Образцова В. В. Механізм стримувань та противаг у публічно-управлінських відносинах. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 20. С. 107–112.

40. Оніщенко Н. М. Громадянське суспільство : реалії та зміни. Громадянське суспільство як чинник модернізації сучасної держави : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 20 квітня 2021 р.). Київ : Київський регіональний центр НАПрН України, 2021. С. 89-93.

41. Очколяс Д. Природа та структура теоретичної юридичної науки. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 1. С. 193-199.

42. Переш І. Є., Бариська Я. О. Теоретичні характеристики правомірної поведінки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Право". 2019. Вип. 59. Т. 1. С. 66–69.

43. Попова О. В. Нормотворчий процес та правозастосування : навчальний посібник. Київ : НУБіП України, 2022. 168 с.

44. Соколова І. О. Правова природа політичних режимів. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С.47-49.

45. Самофалов Л. П., Самофалов О. Л. Теоретичні аспекти знань про склад правопорушення та їх практичне значення. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 1. С. 56-60.

46. Сердюк І. А. Реалізація норм права : питання термінологічної визначеності та змістовної наповненості. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 1. С. 74-78.

47. Слинько Д. В. Юридичний процес : історія, теорія, практика : монографія. Харків : НТМТ, 2017. 415 с.

48. Соболь Є. Ю., Габелко В. О. Суспільний розвиток: співвідношення формаційного та цивілізаційного підходів. Наукові записки. Серія : Право. 2022. № 12. С. 4-9.

49. Стрибко Т., Бойченко С. Правова поведінка як складник правосвідомості : загальнотеоретичний аналіз. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 4. С. 257–261.

50. Субота С. І. Особливості взаємодії громадянського суспільства та поліції в умовах демократичного режиму. Юридичний науковий електронний

51. Тацій В. Я., Данильян О. Г. Правова культура та державотворчі процеси в сучасній Україні : проблеми взаємовпливу. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2019. Вип. 38. С. 11–25.
52. Теплюк М., Ющик О. Характеристика об'єкта як необхідна умова правового регулювання. Право України. 2022. № 12. С. 26–36.
53. Ткаля О., Шелудько А. Загальні принципи організації та діяльності державного апарату. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 11. С. 274–279.
54. Томко В. Особливості діалектичного поєднання категорій "право" і "норма права". Підприємництво, господарство і право. 2016. № 3. С. 137–141.
55. Трещов М., Мунько А. Сучасна форма правління в Україні : науково-практичний дискурс. Науковий вісник: Державне управління. 2022. № 2(12). С. 182–193.
56. Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність : навчальний посібник. Київ : ФОП Голембовська О. О., 2018. 204 с.
57. Федіна Н. В. Генеза тлумачення норм права. Право і суспільство. 2018. № 1. С. 46–51.
58. Флоря А. Р., Лісна І. С. Судовий прецедент у правовій системі США. Право та державне управління. 2017. № 4(29). Т. 1. С. 33–37.
59. Чукаєва В. О. До проблеми типології правової системи сучасної України. Juris Europensis Scientia. 2020. Вип. 4. С. 20–24.
60. Щербак Н. В. Міжнародні стандарти з питань гендерної рівності та їх упровадження в Україні (в умовах реформування державного управління). Право та державне управління. 2020. № 4. С. 153–165.
61. Рибалкін, А. О., & Хитровський, Д. В. (2024). Межі використання доктрини margin of appreciation у конституційному судочинстві України. *Академічні візії*, (29). вилучено із <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2882>
62. Рибалкін, А. О., & Хитровський, Д. В. (2024). Принцип пропорційності у практиці Конституційного Суду України крізь призму стандартів Європейського суду з прав людини. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, (43), 534–542. Retrieved from <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/2004>

Інформаційні ресурси вивчення дисципліни

1. Офіційний вебпортал парламенту України «Законодавство України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua>
3. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua>
4. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. URL: <http://www.minjust.gov.ua>
5. Офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України. URL: <http://mvs.gov.ua>
6. Офіційний веб-сайт Національної поліції. URL: <https://www.npu.gov.ua>

7. Офіційний веб-сайт Офісу Генерального прокурора. URL: <http://www.gp.gov.ua>
8. Офіційний веб портал судової влади в Україні. URL: <https://court.gov.ua>
9. Офіційний веб-сайт Верховного Суду. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme>
10. Єдиний реєстр судових рішень в Україні. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>
11. Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_9329
12. Практика ЄСПЛ. Український аспект. URL: <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl>
13. Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. URL: <http://eurocourt.in.ua/GetArticlesByCategory.asp?CategoryId=2>
14. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
15. Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого. URL: <http://nlu.org.ua>
16. Юридична бібліотека (Україна). URL: <http://pravo.biz.ua>
17. Повні тексти юридичних книг (бібліотека Князева). URL: <http://www.ebk.net.ua>
18. Електронна бібліотека юридичної літератури «Правознавець». URL: <http://www.pravoznavec.com.ua>
19. Бібліотека ДДУВС. URL: <https://dduvs.in.ua/biblioteka/>.
20. Бібліотека ДонДУВС. URL: <https://dnuvs.in.ua/viddily-ta-viddilennya/zagalna-biblioteka>.
21. Бібліотека ЛьвДУВС. URL: <https://www1.lvduvs.edu.ua/elektronnyi-kataloh>.
22. Бібліотека НАВС. URL: <https://dn.naiu.kiev.ua/mod/url/view.php?id=798&lang=en>.
23. Бібліотека ОДУВС. URL: <https://oduvs.edu.ua/zagalna-biblioteka/>.
24. Бібліотека ХНУВС. URL: <http://lib.univd.edu.ua>